

โครงการพัฒนาบทเรียนออนไลน์และสื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาบาลี

สมาสว่าโดยกิมมี ๒ คือ ๑. ลุตตสมาส ๒. อลุตตสมาส

-ลุตตสมาส คือ สมาสที่ลบลวิภัตติ

เช่น กฐินสุส ทุสส์ กฐินทุสส์
ธมมํ นิสฺสิตโต ธมฺมนิสฺสิตโต
สุขํ ปตฺโต สุขปฺตฺโต
สีเลน สมฺปนฺโน สีลสมฺปนฺโน
รณฺเญ ปฺตฺโต ราชปฺตฺโต
สพฺพรตฺตี โสภณํ สพฺพรตฺติโสภณํ

-อลุตตสมาส คือ สมาสที่ไม่ได้ลบลวิภัตติ

เช่น ทูเร นิทานํ ทูเรนิทานํ
ปรสฺส ปทํ ปรสฺสปทํ
อตฺตโน ปทํ อตฺตโนปทํ
ภยโต อฺปฏฺฐานํ ภยตฺตฺปฏฺฐานํ
ปรโต โฆโส ปรโตโฆโส
ปุพฺเพ นีวาसानุสฺสติ ปุพฺเพนีวาसानุสฺสติ
มชฺฌเม กลฺยาณํ มชฺฌเมกลฺยาณํ

นิจจสมาส และอนิจจสมาส

นิจจสมาส หมายถึงสมาสที่มีการย่ออย่างแน่นอน คือในพระบาลีมีบทที่ปรากฏใช้แต่ในรูปของคำสมาสเท่านั้น ไม่ปรากฏว่ามีการใช้เป็นคำนามโดดๆ แต่อย่างใด เช่น กุมภํ กโรตฺติ กุมภกาโร (ผู้ใดทำซึ่งหม้อ เพราะเหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า กุมภการะ) ตัวอย่างว่า กุมภกาโร นี้ เป็นบทที่มีใช้ในพระบาลีเฉพาะแต่ในรูปของคำสมาสเท่านั้น ไม่มีใช้โดยแยกกันเป็น ๒ บทว่า กุมภํ กาโร

นกรสฺส สมปี อฺปนฺครํ (ที่ใกล้แห่งเมือง)

วฺจฺจมานํ ปฏฺฐิปาฏฺฐิ ยถาวฺจฺจตฺมํ (ลำดับแห่งชนผู้เจริญแล้ว)

โครงการพัฒนาบทเรียนออนไลน์และสื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาบาลี

อนิจจสมาส หมายถึงสมาสที่มีการย่ออย่างไม่แน่นอน คือในพระบาลีมีบทที่ปรากฏใช้ทั้งในรูปของคำสมาสและมีใช้สมาส

เช่น ธมฺวณฺเณ ปุตุโต, ตัวอย่างว่า ราชปุตุโต เป็นบทที่มีใช้ในพระบาลีทั้งในรูปของคำสมาส (ราชปุตุโต) และที่มีใช้รูปคำสมาส (ธมฺวณฺเณ ปุตุโต) ดังนี้ อาจารย์ทั้งหลาย จึงจัดบทสมาสประเภทนี้เป็นอนิจจสมาส

สุขํ ปตุโต สุขปตุโต (ถึงแล้วซึ่งความสุข)
ภวํ อติโต ภวตติโต (เป็นไปล่วงแล้วซึ่งภพ)
พุทฺธเรน ภาสิตโต พุทฺธภาสิตโต (อันพระพุทฺธเจ้าตรัสแล้ว)

อุปปทสมาส

คำว่า อุปปท หมายถึงบทอันถูกสวดในที่ใกล้ธาตุ ดังนั้น อุปปทสมาส จึงหมายถึงสมาสอันมีบทหน้าใกล้ธาตุ หรือเรียกอย่างหนึ่งว่ากิตตันตสมาส เพราะเป็นสมาสที่มีการลงกิตปัจจัยหลังจากประกอบอุปปทนั้น อุปปทสมาสเหล่านี้ เป็นอนิจจสมาส ไม่สามารถแยกเป็น ๒ บทแล้ววิเคราะห์ด้วยบทของตนได้ เช่น กมฺมํ กโรตติติ กมฺมกาโร (บุคคลใด ย่อมทำ ซึ่งการงาน เพราะเหตุนั้น บุคคลนั้น ชื่อว่า กมฺมการ)

ในตัวอย่างว่า กมฺมการ จะวิเคราะห์ด้วยบทของตนเองว่า กมฺมํ กาโร ไม่ได้ ต้องใช้ บทว่า กโรตติติ วิเคราะห์แทน.

อตุถํ กามเตตติ อตุถกามโม (ผู้ใคร่ซึ่งประโยชน์)
ธมฺมํ ฐาเรตติ ฐมฺมธโร (ผู้ทรงไว้ซึ่งธรรม)
สจฺจํ วทติ สีเลนาคติ สจฺจวาที (ผู้กล่าวซึ่งธรรมโดยปกติ)

แบบฝึกหัดท้ายบท

จงแปลเป็นภาษาไทย

ตสมฺมํ สมเย สตุถา ปวตุตติตปวธมฺมจกุกโก อนุปุพุเพน คนฺตุวา,
อนาถปิณฑิกมมหาเสฏฺฐินา จตุปปญฺญาสโกฏฺฐินํ วิสฺสชฺเชตฺวา การิตเต เขตฺวณฺมหาวิหารเ
วิหฺรติ; มหาชนํ สคฺคฺมคฺเค จ โมกฺขมคฺเค จ ปติฏฺฐาปยมาโน ๕